

Redegjørelse for aktsomhetsvurderinger av menneskerettigheter

Bane NOR SF og Bane NOR Eiendom AS 2023

Beskrivelse av Bane NORs organisering, driftsområde, retningslinjer og rutiner for å håndtere faktiske og potensielle negative konsekvenser for grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold.

Innhold

1	Om virksomheten og driftsområde	5
2	Retningslinjer og rutiner	6
2.1	Om varsling og klageordninger	6
3	Faktiske negative konsekvenser og vesentlig risiko for negative konsekvenser som er avdekket	8
3.1	Egen virksomhet	8
3.2	Leverandørkjede	8
3.3	Forretningspartnere	9
4	Tiltak som er iverksatt eller skal iverksettes for å stanse, forebygge eller begrense negativ påvirkning, samt monitorering av tiltakene.....	10
4.1	Egen virksomhet	10
4.2	Leverandørkjede	10
4.3	Forretningspartnere	11
5	Videre arbeid	13

1 Om virksomheten og driftsområde

Bane NOR SF er heleid av staten ved Samferdselsdepartementet. Vårt samfunnsoppdrag er å utvikle, bygge, drifte og forvalte det nasjonale jernbanenettet. Med en trygg, kundevennlig, tilgjengelig og effektiv jernbaneinfrastruktur skal vi legge grunnlaget for trafikkvekst gjennom gode knutepunkt for passasjerer og gods. Vi styrer trafikken på jernbanen og forvalter og utvikler jernbaneeiendom.

Bane Nor følger statens forventninger til selskapsledelse slik disse er uttrykt i Eierskapsmeldingen, og har i tillegg valgt etterlevelse av Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse så langt det passer.

Bane NOR har hovedkontor i Oslo og hadde 4846 faste ansatte ved utgangen av 2023. Det er en økning på 1452 faste ansatte mot samme periode året før. Veksten har i all hovedsak skjedd gjennom sammenslåingen av Bane NOR og Spordrift som fant sted 01.12.2023. Konsernet er organisert i fem divisjoner med ansvar for hver sine fagområder (Drift og vedlikehold, Trafikk og teknologi, Utbygging, Kunde og marked og Eiendom) og fire konsernstaber med fagansvar på tvers av divisjonene (HR og organisasjon, Virksomhetsstyring, Kommunikasjon og samfunnskontakt og Sikkerhet og kvalitet).

Bane NOR Eiendom AS er et heleid datterselskap av Bane NOR SF. Bane NOR Eiendom utvikler velfungerende knutepunkt og serviceanlegg for jernbanen med mål om at flere velger å bruke toget. Dette inkluderer utvikling og bygging av boliger, kontor- og næringsbygg og hoteller på knutepunktene, samt stasjonstjenester, verksteder, terminaler og driftsbygg.

Bane NOR har en stor leverandørportefølje med nærmere 2000 leverandører, som leverer varer og tjenester til jernbanen innen ulike innkjøps kategorier. De fleste leverandørene er lokale, regionale og nasjonale leverandører, i tillegg til flere større internasjonale leverandører med hovedsete i Europa. Kun et fåtall er utenlandske leverandører utenfor Europa.

Bane NOR har et stort antall forretningspartnere innen kjøp, salg og utleie av eiendom.

Bane NORs verdier er åpen, respektfull, engasjert og nytenkende. Disse setter retning for vår adferd i all vår virksomhet. Vår ambisjon er at Bane NOR skal preges av et inkluderende og mangfoldig arbeidsmiljø der vi er nysgjerrige på hverandre og bruker hverandres kompetanse for å utvikle gode løsninger. Det skal vi legge til rette for.

Denne redegjørelsen gjelder for 2023, og omhandler Bane NOR SF og Bane NOR Eiendom AS samlet.

2 Retningslinjer og rutiner

Bane NOR tilstreber å respektere og støtte grunnleggende menneskerettigheter, slik de fremkommer i internasjonale konvensjoner og norske lover, i all vår virksomhet. Respekt for menneskerettigheter er integrert i Bane NORs aktiviteter. For ytterligere detaljer om dette vises det til Bane NORs hjemmesider om menneskerettigheter og åpenhetsloven (<https://www.banenor.no/Om-oss/seriositet-og-arbeidslivskriminalitet/menneskerettigheter/>).

Bane NOR utfører aktsomhetsvurderinger i tråd med OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper. Det er gjennomført aktsomhetsvurderinger på et overordnet nivå for den samlede virksomheten til foretaket. Funn og risikoer fra disse aktsomhetsvurderingene utgjorde basis for de konkrete aktsomhetsvurderingene som er gjennomført fordelt på tre områder, herunder (i) egen virksomhet, (ii) leverandørkjeden og (iii) forretningspartnere. Bane NOR har identifisert prioriterte menneskerettigheter og arbeidstakerrettigheter som beskrevet nærmere nedenfor.

Bane NOR har implementert aktsomhetsvurderinger i den ordinære driften i virksomheten, herunder som en del av anskaffelsesprosessen, herunder planlegging, gjennomføring og oppfølging av kontrakter. Kartlegging av risiko utføres regelmessig for å overvåke risiko og identifisere tiltak for å ivareta grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold. Tiltak iverksettes der risiko er forhøyet og effekten av disse vurderes høyest. Aktsomhetsvurderinger gjøres i flere deler, og på flere nivåer i organisasjonen. Det arbeides videre med å forbedre systematikken for å sikre enhetlige rutiner.

De grunnleggende menneskerettighetene og krav til anstendige arbeidsforhold er forankret i styret og konsernledelsen ved eierskap til styringsdokumentene som stiller krav om respekt for og fremmer etterlevelse. Sentralt i den forbindelse står Bane NORs Policy for etikk og samfunnsansvar, våre etiske retningslinjer og Bane NORs seriositetskrav. Sistnevnte forplikter leverandører og kontraktsparter å videreføre kontraktsforpliktelser knyttet til seriositet videre i leverandørkjeden.

Bane NOR er en betydelig samfunnsaktør og tar på alvor det ansvaret vi har for å påvirke etterlevelse og beskytte de grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold gjennom kontrakter med våre leverandører og forretningspartnere. Som en av Norges største byggherrer har vi et særlig fokus på å utvikle en ansvarlig bygg- og anleggsbransje med skjerpede krav til seriositet, etikk og bærekraft. Det vises også til Bane NORs nettsider (<https://www.banenor.no/Om-oss/seriositet-og-arbeidslivskriminalitet/>) for ytterligere informasjon om Bane NORs seriositetskrav og arbeid med ansvarlighet i leverandørkjeden.

Bane NOR støtter opp om de ansattes rett til fagorganisering og mener at et organisert arbeidsliv er avgjørende for et velfungerende partssamarbeid og reell medbestemmelse. Bane NOR har gjennom avtaler med foreningene etablert ordninger som legger til rette for reell medbestemmelse for tillitsvalgte på alle nivåer i Bane NOR SF og som sikrer gode samarbeidsordninger mellom partene. Forholdet mellom ledelsen og ansatte i Bane NOR skal være basert på tillit og gjensidig respekt mellom partene på alle nivåer.

2.1 Om varsling og klageordninger

Bane NOR har en intern og en ekstern varslingskanal som mottar varsler om mulige kritikkverdige forhold herunder brudd på menneskerettigheter. Innkomne varsler behandles av et varslingssekretariat, og varslingssekretariatet er Bane NORs kompetanseenheter på varslingssaker. Varslingskanalen sikrer mulighet for anonym varsling ved at en kan benytte den krypterte varslingstjenesten som administreres av KPMG. I denne løsningen kan varslingssekretariatet kommunisere med anonyme varslere. Det vises til Bane NORs nettsider for varsling for mer informasjon ([Varsle om kritikkverdige forhold | Bane NOR](#))

Ved å ha et varslingssekretariat sikres enhetlig behandling på bakgrunn av gjeldende styringsdokumenter og likebehandling av innkomne saker. Det rapporteres årlig til styret, konsernledelse, Sentralt Samarbeidsutvalg (representanter for fagforeninger og øverste ledelse) og sentralt arbeidsmiljøutvalg (representanter for

verneombudene og øverste ledelse). Dette sikrer en forankring og felles forståelse for varsling i Bane NOR og en kvalitetssikring i forhold til hvordan Bane NOR jobber med varslingssaker. Det kommer varsler fra alle deler av Bane NORs virksomhet, og vi er bevisst på at varslingssakene skal reflektere Bane NORs risikobilde.

Det er en målsetting at saker, og da spesielt mindre omfattende konflikter av personalmessig karakter, skal løses på lavest mulig nivå. Bane NOR har derfor også etablert et eget kompetansemiljø i divisjonen HR og organisasjon som følger opp denne typen saker.

Varslingskanalen bidrar til å sikre kunnskap om og kartlegging av brudd på etiske retningslinjer og rettsregler, og følgelig er varslingskanalen et viktig verktøy som bidrar til at hensiktsmessige tiltak og reaksjoner kan iverksettes.

Varslingssekretariatet sitt ansvar avsluttes med en sluttrapport med forslag til tiltak. Alvorligheten og innholdet i varselet avgjør behov for og type tiltak som anbefales. Linjeledelsen eier tiltakene og skal sikre gjennomføring av tiltak, men får støtte fra de relevante fagavdelingene. Arbeidsrettsjurist involveres alltid der det er tiltak som kan involvere personalmessig eller organisasjonsmessig oppfølging med tilhørende konsekvenser. I varslingssaker hvor kartleggingen indikerer et lovbrudd er det fagansvarlige i juridisk avdeling som støtter ved eventuelle anmeldelser eller kontraktsmessige oppfølging der det er leverandør som er ansvarlig for avviket. Fagavdelinger involveres for å sikre at enhetlig prosess følges uavhengig av hvor i organisasjonen, eller hvem som eier kontrakten (dersom det er en leverandør som har brutt kontraktkrav), tiltakene skal implementeres.

3 Faktiske negative konsekvenser og vesentlig risiko for negative konsekvenser som er avdekket

3.1 Egen virksomhet

Det er ikke avdekket *alvorlige* menneskerettighetsbrudd eller brudd på arbeidstakerrettigheter i egen virksomhet i 2023. Det betyr ikke at Bane NOR ikke har negativ påvirkning eller risiko for negativ påvirkning på menneskerettigheter i egen drift, og gjennom våre aktsomhetsvurderinger, varslinger og medarbeiderundersøkelser knyttet til vår egen drift og organisasjon har vi avdekket følgende:

- HMS-risikoen er høyere for noen medarbeidergrupper i Bane NOR. Dette gjelder spesielt de som arbeider operativt med drift og vedlikehold på våre infrastrukturprosjekter, og særlig når det arbeides i, og ved, jernbanespor.
- Jernbanen går igjennom områder hvor urbefolkning har bruksrettigheter. Risiko er knyttet spesielt til områder med tamrein og risiko for påkjørsler.
- Det store antallet medarbeidere og deres rett til personvern representerer en risiko Bane NOR alltid må være bevisst.
- Det har vært forhøyet risiko i egen drift i forbindelse med at Spordrift igjen er innlemmet i selskapet. HR-avdelingen har særlig hatt fokus på fare for diskriminering og forskjellsbehandling ved innfasing av ansatte fra Spordrift til Bane NOR.

Det er viktig for Bane NOR å få vite om mulige og faktiske avvik for å kunne iverksette tiltak. En velfungerende varslingskanal, har derfor vært et prioritert område for oss over flere år. Se for øvrig flere tiltak i avsnittet om tiltak.

3.2 Leverandørkjede

Vesentlig risiko for negative konsekvenser knyttet til brudd på grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold er først i fremst identifisert i følgende innkjøpskategorier:

- Tjenester: entreprenørtjenester innen underbygning, entreprenørtjenester innenfor bygg- og anlegg med høy andel leveranse av råvarer som jern, stål, betong, stein og trevirke, samt transporttjenester og IKT tjenester utført utenfor Europa.
- Varekjøp: jernbaneteknisk materiell, elektromekanisk utstyr, rullende arbeidsmaskiner og utstyr, samt IKT utstyr.

Vesentlig risiko er videre identifisert og følges ekstra opp i følgende tilfeller der for eksempel:

- Tjenesten utføres med stor andel utenlandske underleverandører.
- Tjenesten utføres med høy andel utenlandsk arbeidskraft med lav kompetanseprofil.
- Råvarer som jern, stål, betong, stein og trevirke inngår som en del av tjenesten og opphavet og produksjon er ukjent.
- Leverandøren, deler av leverandørkjeden og/eller produktet som blir benyttet i produksjonen er fra et høyrisikoland med forhøyet risiko for brudd på menneskerettigheter.
- Varekjøp som består av høy andel råvarer som jern, stål, betong, stein og trevirke, og der opphav og produksjon er ukjent.
- Transport inngår i leveransen eller produktet.
- Produksjonsmåte eller fremstillingsmåte er arbeidsintensiv og det brukes kjemikalier som innebærer høy risiko og risiko for brudd på menneskerettigheter.

I forbindelse med innlemmelse av Spordrift fikk Bane NOR noe endrede grensesnitt mot leverandørkjeden, og disse inngår i samme rutiner for aktsomhetsvurderinger.

I 2023 har det vært avdekket negative konsekvenser knyttet til brudd på arbeidsforhold hos enkelte norske leverandører som leverer tjenester til våre bygg- og anleggsprosjekter. I hovedsak har det vært snakk om brudd på arbeidsvilkår, herunder manglende etterlevelse av arbeidstidsbestemmelser, manglende og eller ufullstendige arbeidskontrakter og avvik ift. tarifflønn. Ett av disse bruddene er bla. meldt videre til Arbeidstilsynet for videre oppfølging.

3.3 Forretningspartnere

Bane NOR har ikke avdekket alvorlige negative konsekvenser eller vesentlig risiko for negative konsekvenser blant forretningspartnere i 2023. Gjennom våre aktsomhetsvurderinger har vi funnet følgende:

- Det er en risiko for at forretningspartnere ikke har tilstrekkelig retningslinjer knyttet til seriositet, forebygging av økonomiske misligheter og sanksjonslovgivning.
- Bane NOR Eiendom driver eiendomsforvaltning, og gjør systematiske undersøkelser for å unngå og avbøte menneskerettighetsbrudd. Det gjøres en gjennomgang av hver enkelt forretningspartner mht dette, som kategoriseres i kategorier rød, gul eller grønn, som gir føringer for hvilken oppfølging som er nødvendig.
- Det er også en generell risiko for hvitvasking i eiendomsbransjen. Dette er en forhøyet risiko for Bane NOR Eiendom. På bakgrunn av dette gjennomførte Bane NOR en kontroll av utvalgte prosjekter i 2022 opp mot Bane NORs retningslinjer og kontrollkrav. Kontrollen medførte en rekke tiltak for oppfølging.

4 Tiltak som er iverksatt eller skal iverksettes for å stanse, forebygge eller begrense negativ påvirkning, samt monitorering av tiltakene.

Arbeidet med å gjennomføre flere og konkrete aktsomhetsvurderinger er pågående så dette er et tiltak som gjelder både for egen virksomhet, leverandørkjede og forretningspartnere.

4.1 Egen virksomhet

- Innen HMS måler Bane NOR og følger opp uønskede hendelser og skader som oppstår. Vi følger opp uønskede hendelser og skader for å finne de bakenforliggende årsakene som bidro til av dette inntraff, slik at vi kan sette inn tiltak som bidrar til å forhindre at dette skjer igjen i fremtiden. I tillegg til å følge opp enkelthendelser overvåkes trendutvikling av ulike hendelsestyper av samme grunn.
- Når det gjelder urfolksrettigheter rapporterer Bane NOR på antall tamrein påkjørt og har dialog med reindriftseiere for å ivareta deres rettigheter og iverksette avbøtende tiltak.
- Når det gjelder personvern behandles personopplysninger i en rekke prosesser og systemer.

4.2 Leverandørkjede

- I 2023 er kravet til sosialt ansvar i Bane NORs seriøsitetsbestemmelser, herunder ivaretagelse av arbeids- og menneskerettigheter, revidert. Kravet er utvidet til å inkludere plikten til å gjennomføre aktsomhetsvurderinger. Kravet gjelder i leverandørens egen virksomhet og videre i leverandørkjeden og skal gi oss økt innsikt i hvordan arbeids- og menneskerettigheter i verdikjeden ivaretas, herunder å sikre at lovkrav etterlevs. Parallelt har vi utarbeidet rutiner og prosesser for å vurdere risiko og følge opp kravene til aktsomhetsvurderinger av hele vår leverandørportefølje. Med utgangspunkt i forhåndsdefinert kategoririsiko er leverandører med antatt forhøyet risiko identifisert og tiltak i form av møter og henvendelser til leverandører med forespørsel om hvordan det jobbes med ivaretagelse grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold er iverksatt.
- I 2023 er kravet til å levere egenrapporteringsskjema som redegjør for leverandøren ivaretagelse av lønns- og arbeidsvilkår oppdatert. Skjema er digitalisert for å muliggjøre en forenklet flagging av risiko knyttet til manglende etterlevelse av lovkrav om lønns- og arbeidsvilkår hos den enkelte leverandør. Leverandør må i iht. nytt krav spesifisere tariff som gjelder for sine arbeidere i den enkelte kontrakt. Spissing av kravet er ment å ha både en opplærende effekt, men også forenkle vår oppfølging når vi gjennomfører lønns- og arbeidsvilkårskontroller.
- Det er nedlagt en betydelig innsats i form av kontroller, leverandøroppfølging og kompetanseheving i 2023 for å sikre korrekt bruk av HMSREG (elektronisk mannskapsregister) som benyttes på alle prosjekter på bygg- og anleggsplass. Økt og korrekt bruk gir nødvendig og forbedret oversikt og kontroll på hele leverandørkjeden for Bane NOR som byggherre og bidrar til å forebygge brudd på menneskerettigheter, herunder lønns- og arbeidsvilkår.
- Det er utviklet rutiner og systematikk og beste praksis for oppfølging av seriøsitet og arbeidslivskriminalitet i leverandørkjeden og seriøsitetkontroller i HMSREG er tatt i bruk for å øke kunnskap, kontroller og sørge for etterlevelse av krav vi stiller.

- Bane NOR etablerte i mars 2022 en godkjenningsordning for virksomheter som leverer personell sertifisert / godkjent i sikkerhetsfunksjoner som et tiltak for å øke sikkerheten knyttet til arbeid i og ved spor og redusere antall hendelser. I 2023 er det gjennomført 10 kontroller knyttet til lønns- og arbeidsvilkår i ordningen. Som følge av kontroller har flere virksomheter blitt fratatt godkjenning som følge av manglende etterlevelse. Vi ser at både kontroller og revisjoner har gitt effekt ved at leverandørene skjerper sine kvalitet og egen kontroll og som smitter over på andre leverandører i vår portefølje.
- Det er besluttet styrende dokumenter for tredjepartskontroll-IDD prosess ("Integrity due diligence") i 2023. I løpet av første kvartal 2024 vil det utarbeides rutiner og prosesser for å ivareta operasjonalisering. IDD-prosessen skal sikre at Bane NOR i forkant av kontraktsinngåelse og underveis i kontraktsoppfølging har god oversikt over integritetsrisiko knyttet til den enkelte leverandørs integritet. Formålet er å redusere risiko for og bidra til å redusere sannsynligheten for økonomiske misligheter og brudd på menneskerettigheter i vår leverandørkjede.
- Bane NOR er aktiv bidragsyter i et landsomfattende samarbeidsforum med andre byggherrer (seriøsitetsforum) etablert i 2021 som et tiltak i regjeringens handlingsplan mot arbeidslivskriminalitet Samarbeidsforumet har en operativ karakter med hovedoppgave å dele informasjon om aktører og modus på feltet, med tanke på felles oppfølging der vi ser felles utfordringer. Forumet har som mål å initiere og gjennomføre større kontroller av f.eks. lønns- og arbeidsvilkår på tvers av byggherrer, samt utarbeide felles tilnærming når det gjelder kontroll, oppfølging og sanksjonering på feltet.
- Bane NOR har også et samarbeid med Etisk Handel Norge som har bidratt til økt kompetanse og systematikk knyttet til arbeidere i verdikjeden og ivaretagelse av arbeids- og menneskerettigheter ifbm. vare- og tjenestekjøp fra leverandører utenfor Norge.
- Bane NOR inngikk i 2023 et støttemedlemskap med Fair Play Bygg (FPB) og signerte FPB sin etikkplakat. Saker fra FPB komplimenterer og beriker arbeidet med å ivareta arbeidere i vår verdikjede. Flere av varslene har medført konsekvenser av ulik art, der fellesnevneren er forsterket oppfølging og bedre forhold for arbeidstakerne.
- Bane NOR har i mange år hatt et tett samarbeid med Skatteetaten. I bygg og anleggskontrakter og renholdskontrakter stiller vi krav til å hente inn skattefullmakt som gir oss anledning å hente ut utvidet skatteattest fra den enkelte leverandør i leverandørkjeden. Bane NOR har også inngått utvidet samarbeidsavtale med Skatteetaten på enkeltprosjekter, gjerne større prosjekter med en viss varighet. Bane NOR har jevnlig dialog med Skatteetaten for å oppsummere resultater og utvikling.

4.3 Forretningspartnere

- Skjerpede krav til Bane NORs forretningspartnere i våre kontrakter for å ivareta Bane NORs krav til seriøsitet, samfunnsansvar og etikk.
- Skjerpede krav og rutiner knyttet til undersøkelse og oppfølging av forretningspartners integritet og etiske standarder.
- Det er behov for å styrke bruken av informasjon innhentet i integritetskontroller i forkant av kontraktsinngåelse, oppdatering av informasjonen og bruken av informasjon igjennom kontraktens verdikjede. Dette for å i økende grad jobbe risikobasert i det løpende forebyggende og kontrollerende arbeidet ute i organisasjonen og da tett på bygging og drift.
- Bane NOR Eiendom gjør særlig grundig oppfølginger av forretningspartnere som havner i rød kategori i de innledende risikovurderingene. Ved slike gjennomganger er det blant annet avdekket

bordelliknende virksomhet hos våre forretningspartnere, et forhold som øyeblikkelig tas tak i, med formål om å stanse virksomheten.

5 Videre arbeid

Bane NOR har et høyt aktivitetsnivå med mange tiltak for å ivareta våre forpliktelser og fremme etisk forretningspraksis i all vår aktivitet. Vi skal fortsette å forbedre arbeidet med aktsomhetsvurderinger på menneskerettigheter, både i egen drift, i våre leverandorkjeder og hos våre forretningspartnere.

Vi ser at samhandling i verdikjeden internt og eksternt (hvem gjør hva hvorfor, når, hvor og hvordan) er et arbeid som krever en strukturert og langsiktig tilnærming. Dette betyr at vi må i større grad vurdere integritetsrisiko før inngåelse av kontrakter, oppdatere denne risikovurderingen og bruke risikovurderingene i kontrollarbeidet gjennom hele kontraktens verdikjede. Dette gjelder spesielt de største utbyggingsprosjektene til Bane NOR. I praksis betyr dette også at vi bygger kompetanse hos oss selv og våre leverandører og forretningspartnere, og vi må vedlikeholde denne kompetansen igjennom solide prosesser.